

τὴν κατὰ τόπον μεταβολήν· τὰ γὰρ κινούμενα, φησίν, ἢ κατὰ τὸ ποσὸν κινουῦνται, ἢ κατὰ τὸ ποιόν, ἢ κατὰ τὸν τόπον. Ὡς ὁμωνύμως οὖν ἐνταῦθα λαμβανομένην τὴν κίνησιν οὐχ ὀρίζεται.

Δεύτερον, ἄλλοι φασίν ἔτι διὰ τοῦτο οὐχ ὠρίσατο ἐνταῦθα τὴν κίνησιν, διότι οὐ διορίζεται ἐνταῦθα τελείως καὶ ἀρκούτως περὶ τῆς κινήσεως, ἀλλὰ καθόσον ἔπειτα ταῖς κατηγορίαις, καὶ οὐ διαλέγεται ἐνταῦθα περὶ τῆς κινήσεως ἐξητασμένως καὶ ἀκριβῶς· οὗτος γὰρ ὁ τρόπος τῆς θεωρίας περὶ κινήσεως ἀρμόττει μᾶλλον τῷ φυσικῷ ἢ τῷ λογικῷ· ἔθεν καὶ πραγματεύεται οὕτω περὶ κινήσεως ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Φυσικῶν. Ἐντεῦθεν δὲ δῆλόν ἐστι καὶ ἡ πρὸς τὸ ἐπιχείρημα ἐκείνο λύσις· εἶδη γὰρ ἐνταῦθα λέγει οὐ κυρίως, ὡσπερ καὶ εἶδη τοῦ ὄντος ὁ αὐτὸς λέγει πολλαχοῦ, καίτοι τὸ ὄν οὐ βούλεται εἶναι γένος συνώνυμον. Ἄπαντα μέντοι γε ἕσα τρόπων ἐνὶ διαίρεσιν· ὑπὸ τι καθόλου εἶδη δύναται λέγεσθαι, | καὶ αὐτὸ τὸ
f. 145^r καθόλου γένος, οὐ μέντοι κυρίως, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα.

16

De la possession.

Περὶ τοῦ ἔχειν.

Ἐπὶ πᾶσι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον κεφάλαιον τίθησι τὸ ἔχειν διὰ τὴν εἰρημένην ἐν τῇ ἀρχῇ αἰτίαν. Οὐχ ὀρίζεται δὲ τὸ ἔχειν, διότι καὶ αὐτὸ ἐστὶν ὁμώνυμον, ἀλλὰ διαίρει μόνον. Τίθησι τοίνυν ὀκτώ τρόπους τοῦ ἔχειν τοὺς μάλιστα εἰωθότας λέγεσθαι, ὅτι καὶ τοῦ ἐν τινι ὀκτώ εἰσὶν τρόποι κατὰ τὸν Φιλόσοφον κυρίως, εἰ καὶ παρ' ἐνίων λέγονται εἶναι ἕνδεκα, καὶ περὶ ταύτης τῆς διαφορᾶς εἴρηται πρότερον. Πρῶτον τρόπον οὖν λέγει τὸ ἔχειν ἔξιν, ἢ διάθεσιν, ἢ ἄλλην τινὰ ποιότητα, ὡσπερ λεγόμεθα ἐπιστήμην ἔχειν καὶ ἀρετήν· δεύτερον, ὡς ποσὸν καὶ ὡς μέγεθος, ὡσπερ λεγόμεθα δίπηχυ, ἢ τρίπηχυ, ἢ τοσόνδε μέγεθος ἔχειν· τρίτον, ὡς τὰ περὶ τὸ σῶμα, οἷον ἱμάτιον ἢ χιτῶνα ἔχειν λεγόμεθα· τέταρτον, τὸ ὡς ἐν μορίῳ, οἷον ἐν χεὶρὶ ἔχειν δακτύλιον λεγόμεθα· πέμπτον, τὸ ὡς μέρος, οἷον λεγόμεθα ἔχειν χεῖρα ἢ πόδα· ἕκτον, ὡς τὸ ἐν ἀγγείῳ, οἷον ὁ μέδιμνος ἔχει τοὺς πυρούς, καὶ τὸ κεράμιον τὸν οἶνον· ἕβδομον, τὸ ὡς κτῆμα, ὡσπερ λεγόμεθα ἔχειν οἰκίαν καὶ ἀγρόν· ὄγδοον, καθ' ὃν λέγεται ἀνὴρ ἔχειν γυναῖκα, καὶ γυνή ἀνδρα, ἐν ὅτῳ τρόπῳ καὶ ἄλλοτριώτατον εἶναι φησίν· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον ἔχει ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα ἢ ἡ γυνή τὸν ἀνδρα, καὶ ἀντιστρέφει ταῦτα· ἀλλ' οἱ λοιποὶ τοῦ ἔχειν τρόποι οὐχ ἀντιστρέφουσιν· οὐ γὰρ λέγομεν, ὅτι οἱ πυροὶ ἔχουσι τὸν μέδιμνον, οὐδὲ ἡ ἐπιστήμη τὸν ἀνθρώπον. Ἐκείνοι γὰρ οἱ τρόποι πάντες τῷ ἐνυπάρχειν εἰκόασιν, οὗτος δὲ ὁ ὄγδοος οὐδαμῶς εἰσὶν τῷ ἐνυπάρχειν, ἀλλὰ μόνον τὸ συνοικεῖν σημαίνει. Τούτους τοίνυν τοὺς τρόπους ἐκθεῖς, ἐξαίτιαται ἑαυτόν, λέγων οὐκ ἀποκλείειν εἰ τις δύναται καὶ πλείους τούτων εὐρίσκειν, ἀλλ' οἱ λέγεσθαι εἰωθότες μέχρι τοῦ παρόντος καιροῦ ἅπαντες,

φησί, κατηγορήθηται, καὶ ἡμῖν, εἰ τὰ λεγόμενα πάντα ἡρήθηται, ἀρκούτως ἂν ἔχοι, καὶ δικαίως οὐδεὶς ἂν ἐπιλάβοιτο. Ἡ μὲν οὖν λέξις σαφὴς οὕσα οὐκ ἔτυχεν ἐπιστάσις· οὐ γὰρ ἦν ἀνάγκη.

Δεῖ δὲ εἰδέναι καὶ ἐνταῦθα, ὅτι οὐ περὶ τοῦ ἔχειν τοῦ τὴν μίαν τοῦ κατηγοριῶν σημαίνοντος ἐνταῦθα φησὶ ὁ Φιλόσοφος· διαρρήδη γὰρ ἔλεγε μηδὲν πλέον ἔχειν εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ καὶ ἔτι περὶ τοῦ ποτὲ καὶ τοῦ ποῦ ἢ ὅσα εἶρηκεν ἀνωτέρω. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ μὲν ἄλλαι κατηγορίαι συνώνυμον ἔχον τὴν κατηγορίαν, τὸ δὲ ἔχειν τῶν ὁμωνύμως λεγομένων ἐστίν, f. 146 περὶ μὲν τοῦ ἐνός σημαίνοντος τοῦ ἔχειν, ὃ τὴν κατηγορίαν ποιεῖ ἐν ταῖς περὶ τῶν κατηγοριῶν λόγοις, ἀκολούθως ἐδίδαξεν· διαλέγεται δὲ νῦν περὶ τοῦ ἔχειν ὡς ὁμωνύμου φωνῆς τῆς καὶ τὴν κατηγορίαν περιεχούσης, ἐπαναλαμβάνων τὸν λόγον, καὶ καλῶς ἴσως πεποίηκε, προμηθεύμενος τῶν εἰσαγομένων, ἵνα μὴ διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἀπατῶνται. Ἡ μὲν οὖν τοῦ ἔχειν φωνὴ ὁμωνυμὸς ἐστὶ καὶ τσαυταχῶς λέγεται ὡσαύτως νῦν ἐκτίθησιν αὐτὴν ὁ Φιλόσοφος· τὸ δὲ ἐν αὐτῆς σημαίνοντος, ὃ σημαίνει τὴν κατηγορίαν, συνώνυμὸν ἐστίν. Ὅθεν καὶ ὑπογράφεται οὕτως· „Τὸ ἔχειν ἐστὶν οὐσίας περὶ οὐσίαν περίθεσις.“

Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος τρόπος τοῦ ἔχειν ἐστὶν ἢ μία τῶν κατηγοριῶν· τὸ γὰρ ἔχειν εἴρηται, ὅτι ἐστὶν οὐσίας περὶ οὐσίαν περίθεσις, ἢ ὅλης περὶ ὅλην, ἦγγουν τοῦ χιτῶνος περὶ τὸ σῶμα· ἢ ὅλης περὶ μέρος, οἷον τοῦ δακτυλίου περὶ τὸν δάκτυλον.

Ἐτι εἰδέναι δεῖ ὅτι, ἐννέα ὄντων τῶν γενῶν τοῦ συμβεβηκότος, οὐκ ἔβηκε τρόπους τοῦ ἔχειν καὶ παραδείγματα εἰ μὴ ἀπὸ τῆς ποιότητος καὶ ποσότητος, διότι κατὰ τὸν Φιλόσοφον ταῦτα μόνα τὰ δύο παρεκτός τῆς οὐσίας εἰσὶν ὄντα, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα εἰσὶ σχέσεις τινὲς τῶν ὄντων, ὡς καὶ πρότερον σαφέστερον εἴρηται, ὅτε ἐλέγομεν τὴν αἰτίαν τοῦ περὶ τῶν τεσσάρων μόνων γενῶν διαλαβεῖν τὸν Φιλόσοφον ἐπεξεργασμένως· ὅπου δεῖ σημειοῦσθαι, ὅτι περὶ τῆς ἀναφορᾶς εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης ἐπεξεργασμένως, διότι ταύτη ἐστὶν ὁ λόγος τῆς σχέσεως πρώτως· διὸ καὶ εἰ μὴ ἐστὶν ὄν κυρίως, ὡσπερ ἡ οὐσία καὶ ἡ ποσότης καὶ ἡ ποιότης, ἀλλὰ ἀναφορά, ἀλλ' ἐστὶν ὡσπερ πρῶτον τι τῆ πρὸς τὰ ἄλλα γένη ἀποβλέψει, ἄπερ ὡσπερ σχέσεις τινὲς ὄντα τῶν ὄντων, τοῦτον τὸν τῆς σχέσεως λόγον ἀπὸ τῆς ἀναφορᾶς ἔχουσιν, ἧτις ἐστὶ σχέσις πρώτως καὶ καθ' αὐτήν, μᾶλλον δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν αὐτῆ τὸ εἶναι ἢ ἡ σχέσις αὐτῆ. Καὶ ἐν τούτοις συμπεπλήρωται τὸ τρίτον μέρος τῶν κατηγοριῶν καὶ ἡ πᾶσα τῶν κατηγοριῶν πραγματεία, καὶ ἡμῖν αἰ εἰς αὐτὰ ἐξηγήσεις Θεῶ καὶ τούτου εἵνεκα χάριν μεγίστην ἀναφέρουσιν: †

† Τέλος τῆς εἰς τὰς δέκα κατηγορίας ἐξηγήσεως Γεωργίου τοῦ Σχολάρχου: †

Troisième partie.

Commentaire

du livre sur l'interprétation.*)

Vatic. 2223
f. 147

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ,
ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΣΙΣ.*)

Leçon I.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΠΡΩΤΗ.

Πρῶτον δεῖ.

Ἡ μὲν ὑλικὴ αἰτία τούτου τοῦ βιβλίου ἐστὶν αἱ προτάσεις, αἵτινες εἰσὶν ὑποκείμενον ἐν αὐτῷ· καὶ ἐπειδὴ ἐν ἀπάσῃ ἐπιστήμῃ τρία διορίζονται, τὸ ὑποκείμενον, τὰ μέρη τοῦ ὑποκειμένου καὶ αἱ ἰδιότητες αἱ ἐπόμενα· τῷ τε ὑποκειμένῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν, καὶ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ ἡ ὑλικὴ αἰτία τριπλῆ ἐστίν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ λογικὴ ἐπιστήμη στρέφεται περὶ τὰ ἀνήκοντα τῇ τριπλῇ ἐνεργείᾳ τοῦ νοῦ καὶ αὕτη ἡ πραγματεία μέρος ἐστὶ τῆς λογικῆς, φησὶ δὲ αὕτη ἡ πραγματεία ἐστὶ περὶ ἐκείνων ἃ τάττονται πρὸς τὴν δευτέραν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, ἧτις ἐστὶ τὸ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν. Ἐπειδὴ περὶ τῶν ταττομένων πρὸς τὴν πρώτην ἐνέργειαν, ἧτις ἐστὶν ἡ νόησις τῶν ἀδιαιρέτων καὶ ἀσυμπλέκτων, εἴρηται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν κατηγοριῶν, καὶ ἐπειδὴ αὕτη ἡ δευτέρα τοῦ νοῦ ἐνέργεια πρὸς τὴν τρίτην τέτακται, ἧτις ἐν τῷ μεταβαίνειν ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο ἐστὶ, περὶ ἧς ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων καὶ ἐν τοῖς μετ' αὐτὸ πραγματεύεται, τάττεται διὰ τοῦτο καὶ τὸ παρὸν βιβλίον πρὸς τὰ βιβλία ἐκεῖνα.

Εἰδικὴ δὲ αἰτία ἐστὶ τὸ εἶδος τῆς πραγματείας καὶ τὸ εἶδος τῆς μεταχειρίσεως. Τὸ εἶδος τῆς μεταχειρίσεως ἐστὶν ὁ ποιητικὸς τρόπος, ὅς ἐστι πενταχῶς· ὀριστικὸς, ἀποδεικτικὸς, ἐλεγκτικὸς, διαιρητικὸς καὶ παραδειγμάτων ἐκθετικὸς· δι' ὧν τὸ τε ὑποκείμενον καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ

* A = Vaticanus 2223, f. 147-212, copie autographe de Scholarios;
B = Mutinensis 50, f. 137-190, copie autographe;
C = Parisinus 1941, f. 104-147, copie autographe.

** Tit. Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου, εἰς τὸ περὶ ἐρμηνείας B, titre répété à la marge supérieure.

καὶ αἱ ἰδιότητες φανεροῦνται· ὅπου δεῖ εἰδέναι, ὅτι ἄλλο μέρος τούτων τῶν τριῶν ἄλλω τῶν διδασκαλικῶν τρόπων φανεροῦται, οἷον τὸ ὑποκει-
μενον διαιρεῖται, ἀλλ' οὐχ ὀρίζεται, διότι οὐδέν ἐστι πρότερον τοῦ ὑποκει-
μένου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, δι' οὗ ἂν ὀρισθεῖν τῶν δὲ μερῶν τοῦ ὑποκειμένου
ἐστὶν ὁ ὀρισμός, καὶ τῶν ἰδίων παθῶν ἢ τε κατασκευὴ καὶ ἢ ἀνασκευή.⁵
Τὸ δὲ εἶδος τῆς πραγματείας ἐστὶν ἢ εἰς τὰ κεφάλαια καὶ τὰ μέρη διαι-
ρεσις, ὡς ἐφ' ἑκάστου δῆλον γενήσεται.

Ἡ δὲ ποιητικὴ αἰτία, δῆλον ὅτι Ἀριστοτέλης ἐστίν.

Ἡ δὲ τελικὴ ἐστὶ τριπλῆ· ἢ προσεχίς, ἢ πόρρω καὶ ἢ ἀπωτάτω
ἦγουν ἢ γνῶσις τῶν ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ περιεχομένων, ἢ γνῶσις ὅλης ἢ 147
τῆς λογικῆς καὶ ἢ τελείωσις τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, πρὸς ἣν
τάττεται ἢ λογικῆ, ὀλοποιητικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μέθοδος οὕσα, ὡς εἴρη-
ται πρότερον.

Ἐπιγράφεται δὲ τὸ βιβλίον Περὶ ἐρμηνείας ἦγουν περὶ τοῦ ἀπο-
φαντικοῦ λόγου, ἐν ᾧ τὸ ἀληθές, ἢ τὸ ψεῦδος εὐρίσκεται· καὶ οὐκ ἐπι- 15
γράφεται περὶ τοῦ ἀποφαντικοῦ λόγου, διότι εἶωθεν ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ
τῶν κοινωτέρων παρονομάζειν τὰς πραγματείας, ἢ δὲ ἐρμηνεία κοινότερόν
ἐστὶ, διότι ἐστὶ σκοπὸς πάσης τῆς λογικῆς ἐπιστήμης· ἢ διότι κατὰ τὴν
τάξιν τῶν τοῦ λόγου ἐνεργειῶν τὸ ἐρμηνεύειν, τουτέστι τὸ ἀλίθειαν ἢ
ψεῦδος σημαίνειν, πρώτως ὑπάρχει τῇ δευτέρᾳ ἐνεργείᾳ τοῦ λόγου, ἥτις 20
ἐστὶν ἐν τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν, τῇ πρώτῃ συμ-
πλοκῇ τῶν ἀπλῶν.

Τίνοι δὲ μέρη τῆς φιλοσοφίας ὑπόκειται, δῆλον ἐστὶν ἐκ τῶν προει-
ρημένων, ὅτι τῷ λογικῷ, ὑφ' ὃ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἐπιστήμης ταύτης μέρη
τάττονται. 26

Τούτων θεωρηθέντων, ἐρχόμεθα πρὸς τὸ εἶδος τῆς μεταχειρίσεως.
Διαιρεῖται τοίνυν τοῦτο τὸ βιβλίον εἰς δύο. Πρῶτον μὲν γὰρ προ-
αιμιάζεται, εἶτα ἐπεξεργάζεται. Τὸ δεύτερον μέρος ἐστὶν ἐν τῷ· „Ὄνομα
μὲν οὖν.“ Τὸ πρῶτον ἦγουν τὸ προοίμιον διαιρεῖται εἰς δύο· πρῶτον,
ἐκτίθησι καθ' ἑκάστον ἐκεῖνα περὶ ὧν μέλλει λέγειν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, 30
καὶ τούτων ἢ τάξις ἐστὶ δῆλη. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ προτάτ-
τεται τὰ περὶ τῶν ἀρχῶν, τὰ δὲ τῶν συνθέτων μέρη αὐτῶν ἀρχαί εἰσιν,
διὰ τοῦτο ἔδει τὸν περὶ ἀποφάνσεως λέγειν σκοποῦντα περὶ τῶν μερῶν
αὐτῆς πρῶτον εἰπεῖν· ταῦτα δὲ εἰσιν ὄνομα καὶ ῥῆμα. Δεύτερον, θηρεύει
τὰ μέρη τῶν ὀρισμῶν, οὓς ἀποδιδόναι μέλλει ταῖς ἀρχαῖς τῆς ἀποφάνσεως 35
ἦγουν τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ῥήματι. Περὶ τὸ δεύτερον αὐθις δύο ποιεῖ·
πρῶτον, θηρεύει τὰ μέρη· δεύτερον, συμπεραίνει συμπέρασμα τι, ἐν τῷ

⁵ ἀνασκευὴ καὶ ἢ κατασκευὴ BC
λέγειν B

18 ἐπιστήμης om B

33 σκοποῦντα

Τὰ μὲν οὖν ὀνόματα αὐτά.“ Ἐν πρῶτον πάλιν διαιρεῖ εἰς τρία· πρῶτον μὲν γὰρ θηράται τοῦτο τὸ μέρος, τὸ φωνῆ σημαντική· δεύτερον, θηρεύει τὸ μέρος, τὸ κατὰ συνθήκην ἐν τῷ „Καὶ ὡσπερ οὐδὲ γράμματα“· τρίτον, θηράται τοῦτο τὸ μέρος, τὸ ἀνευ συμπλοκῆς ἐν τῷ·
 6 „Ἔστι δὲ ὡσπερ ἐν τῇ ψυχῇ.“ Τούτων τὸ δεύτερον διαιρεῖται εἰς
 f. 148 δύο· πρῶτον μὲν γὰρ θηρεύει τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ὀρισμοῦ τὸ κατὰ συνθήκην, ὡς εἴρηται· δεύτερον, ἀποσκευάζεται δύο ἀπορίας ἐν τῷ „Ὡν μέντοι ταῦτα σημεία.“

Τότε ἔπεται τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἐν ᾧ συμπεραίνει τι συμπέρασμα, καὶ
 10 ἐνταῦθα δύο ποιεῖ· πρῶτον μὲν γὰρ συμπεραίνει τὸ συμπέρασμα· δεύτερον, ἀποσκευάζεται τινὰ ἀπορίαν, ἢ ἀποδείκνυσί τι ῥηθὲν, ὅπως ἂν βέλτιον λέγοιτο ἐν τῷ „Οὕτω δὲ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος“· ὥστε καθόλου ἑπτὰ εἰσι τὰ μέρη ταύτης τῆς ἀναγνώσεως.

Εἰδικῶς δὲ πρὸς ταῦτα τούτῳ τῷ τρόπῳ προχωρεῖ· πρῶτον γὰρ, ὡς
 15 εἴρηται, τίθησι τὸν οἰκείον σκοπὸν τὸν προσεχῆ, ὅσον δηλονότι πρὸς τὸ ὑποκείμενον, διότι, φησί, πρῶτον δεῖ θέσθαι τί ὄνομα καὶ τί ῥήμα, καὶ διὰ τούτου ἀπτεται τῶν ὑλικῶν ἀρχῶν τῆς ἀποφάνσεως· ἔπειτα τί ἐστι κατὰφασις καὶ ἀπόφασις, καὶ διὰ τούτου ἀπτεται τῶν ἰδιοτήτων τῆς ἀποφάνσεως· ἔπειτα τί ἐστι λόγος, καὶ διὰ τούτου ἀπτεται τῆς εἰδικῆς
 20 ἀρχῆς αὐτῆς· ἔπειτα τί ἐστὶν ἀπόφασις, καὶ διὰ τούτου ἀπτεται τοῦ τί ἂν εἴη τὸ ὑποκείμενον ταύτης τῆς πραγματείας.

Ταῦτα εἰπὼν, θηρεύει τὸ μέρος τοῦ ὀρισμοῦ, τὸ φωνῆ σημαντική, λόγῳ τοιούτῳ. Ὡς ἔχουσι τὰ γράμματα καὶ αἱ συλλαβαὶ πρὸς τὰς φωνάς, οὕτω καὶ αἱ φωναὶ πρὸς τὰ ἐν τῇ ψυχῇ παθήματα· ἀλλ' ἐκεῖνά εἰσι
 25 σύμβολα τῶν φωνῶν· καὶ αὗται ἄρα σύμβολα τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων. Τούτου τοῦ λόγου τίθησι, πρῶτον, τὸ συμπέρασμα, εἶτα τὴν ἐλάττω. Σὺ δὲ πρόβηθι περαιτέρω λέγων· ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ σύμβολόν τινος, ἐστὶ σημαντικόν· καὶ τὰ ἐν τῇ φωνῇ ἄρα, σύμβολα ὄντα τῶν παθημάτων, ὡς εἴρηται, εἰσι σημαντικά.

Τοῦτο τοίνυν εἰπὼν, θηράται τὸ κατὰ συνθήκην ἐν τῷ· „Καὶ ὡσπερ οὐδὲ γράμματα, χρώμενος ὁμοίως ἀναλογικῷ λόγῳ.“ Ὡς ἔχουσι τὰ γράμματα καὶ αἱ συλλαβαὶ πρὸς τὰς φωνάς, οὕτω καὶ αἱ φωναὶ πρὸς τὰ ἐν τῇ ψυχῇ παθήματα ἔχουσιν· ἀλλ' αἱ συλλαβαὶ καὶ τὰ γράμματα οὕτως ἔχουσι πρὸς τὰς φωνάς ἐν τῷ σημαίνειν αὐτάς, ὥστε οὐκ εἰσὶν αἱ
 35 αὗται συλλαβαὶ καὶ τὰ αὐτὰ γράμματα παρὰ πᾶσιν ἐν τῷ δηλοῦν τὰς φωνάς· καὶ αἱ φωναὶ ἄρα πρὸς τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς οὕτως ἔχουσιν, τουτέστιν ἐν τῷ παριστάνειν καὶ δηλοῦν τὰ τῆς ψυχῆς παθήματα, οὐχ αἱ αὗται παρὰ πᾶσιν ἔσονταί.

Τότε πρόβηθ: περαιτέρω λέγων καὶ συμπεραίνων· ἀλλ' ὅπερ οὐκ ἔστι
 παρὰ πᾶσι | τὸ αὐτό, κατὰ συνθήκην ἔστιν· καὶ αἱ φωναὶ ἄρα κατὰ συν- f. 148
 θήκην εἰσίν. Καὶ ἐντεῦθεν λαμβάνεται αὕτη ἡ διαίρεσις, ὅτι τῶν σημαί-
 νόντων τινὰ μὲν σημαίνουσι κατὰ συνθήκην, τινὰ δὲ φύσει· καὶ τούτου
 τοῦ λόγου τίθησι τὴν ἐλάττω καὶ τὸ συμπέρασμα. 5

ἽΩν μέντροι.

Ἐνταῦθα ἀποσκευάζεται δύο ἀπορίας. Ἡ πρώτη ἀπορία ἐστὶν αὕτη.
 Ἐπειδὴ αἱ φωναὶ εἰσι σημεῖα τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων καὶ αἱ φωναὶ
 οὐκ εἰσίν αἱ αὐταὶ παρὰ πᾶσιν, τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς δόξειεν ἂν μὴ
 εἶναι τὰ αὐτὰ παρὰ πᾶσι. Τοῦτο ἀποσκευάζεται τὸ ἀπόρημα λέγων, ἔτι 10
 τὰ αὐτὰ παθήματα εἰσι παρὰ πᾶσιν· εἰ γὰρ Γραικὸς καὶ Λατίνος λίθον
 ὀρώη, τὴν αὐτὴν ὁμοιότητα τοῦ λίθου ἐν τῇ ψυχῇ ἑκάτερος ἔξουσιν.

Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τῶν πραγμάτων ἀπορεῖ, ὧν ὁμοιώματά εἰσι τὰ
 νοήματα, καὶ φησὶν ὅτι καὶ τὰ πράγματα εἰσι παρὰ πᾶσι τὰ αὐτὰ, ὥσπερ
 τὰ νοήματα, μὴ προσισταμένης τῆς τῶν φωνῶν διαφορᾶς· μᾶλλον, ὥσπερ 15
 τὰ νοήματα τὰ αὐτὰ εἰσὶν ἅπασιν, οὕτω καὶ τὰ πράγματα τὰ αὐτὰ εἰσι
 παρὰ πᾶσιν, ὧν εἰσι ὁμοιώματα τὰ τῆς ψυχῆς παθήματα.

Ἐστι δὲ ὥσπερ.

Ἐνταῦθα θηράται τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ὀρισμοῦ, τὸ ἄνευ συμπλοκῆς,
 τοιούτῳ λόγῳ. Ὡσπερ ἔχει ἐπὶ τῆς ψυχῆς, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς φωνῆς· 20
 ἀλλ' οὕτως ἔχει ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ὥστε τί μὲν αὐτῆς νόημα εἶναι ἀπλοῦν
 χωρὶς ἀληθείας ἢ ψεύδους, τί δὲ νόημα εἶναι μετὰ τοῦ ἀληθεύειν ἢ
 ψεύδεσθαι, ὅπερ ἔστι τὸ σύνθετον νόημα· οὕτως ἄρα καὶ ἐπὶ τῆς φωνῆς
 ἔσται, ὅτι φωνὴ μὲν τις ἔσται ἀληθείας ἢ ψεύδους σημαντικὴ ἢ γουὴν ἢ
 ἄνευ συμπλοκῆς, φωνὴ δὲ τις ἔσται ἀλήθειαν ἢ ψεύδος σημαίνουσα, 25
 τουτέστιν ἢ συμπεπλεγμένη.

Κάντεῦθεν λαμβάνεται αὕτη ἡ διαίρεσις, ὅτι τῶν κατὰ συνθήκην
 σημαντικῶν φωνῶν αἱ μὲν εἰσι συμπεπλεγμέναι, αἱ δὲ ἀσύμπλεκτοι.

Τὰ μὲν οὖν.

Συμπεραίνει ἐνταῦθα ὅτι, ἐπεὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα σημαίνουσιν 30
 ἄνευ τοῦ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι, εἰκόασιν ἄρα τῷ ἀπλῷ νοήματι, ὅπερ
 οὔτε ἀλήθειαν οὔτε ψεύδος σημαίνει. Εἶτα ἀποδείκνυσι τοῦτο λόγῳ τοιῷδε.
 Εἰ δὲ μᾶλλον δοκεῖ εἶναι οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ὅπερ ἦττον εἶναι δοκεῖ ἔσται·
 ἀλλὰ μᾶλλον δοκεῖ σημαίνειν ἀλήθειαν ἢ ψεύδος τὸ σύνθετον ὄνομα τοῦ
 ἀπλοῦ, καὶ ὁμως οὐ σημαίνει· οὐδὲ τὸ ἀπλοῦν ἄρα. Ὁ τραγέλαφος γάρ, f. 149

14 καὶ après ὥσπερ add B 32 τοιῷδε: τοιούτῳ BC

φησί, σημαίνει μὲν τι καὶ μᾶλλον ἢ τὸ ἀπλοῦν, ἀλήθειαν δὲ καὶ ψευδος
 οὐπω σημαίνει, ἐὰν μὴ τὸ ῥῆμα καταφαθῆ ἢ ἀποφαθῆ ἢ ἀπλῶς, τουτέστιν
 ἐν τῷ ἐνεστῶτι χρόνῳ, ἢ κατὰ χρόνον, τουτέστιν ἐν τῷ παρεληλυθότι
 καὶ μέλλοντι· ἢ καὶ ἄλλως· ἀπλῶς, τουτέστιν οὐσιωδῶς καὶ κατὰ χρόνον
 ἢ γουν ἐπιθέτως· ἢ καὶ ἄλλως· ἀπλῶς ἢ γουν ὠρισμένως καὶ κατὰ χρόνον
 ἢ γουν ἀορίστως· ἢ καὶ ἄλλως, κατὰ Βοήτιον, ἀπλῶς ἢ γουν ἔταν ἢ πρό-
 τασις σημαίνει τι ἐξ ἀνάγκης ὄν καὶ αἰδιῶς, οἷον Θεὸς ἔστιν, ἢ ὁ ἄνθρωπος
 ζῶν ἔστιν· καὶ κατὰ χρόνον, ὅταν κατηγορηταί τι χρονικὸν καὶ μετα-
 βλητόν, οἷον ἄνθρωπος λευκός ἔστιν, ἢ, ἡμέρα ἔστιν, ὅπερ ταῦτόν ἐστι
 10 τῷ, νῦν ἡμέρα ἔστιν· ἢ καὶ ἄλλως· ἀπλῶς ἢ γουν ἀδιορίστως, τουτέστιν
 ὁ Σωκράτης ἦν, ἢ ἔσται· ἢ κατὰ χρόνον ἢ γουν διωρισμένως, τουτέστιν
 ἦν χθές, ἢ αὔριον ἔσται.

Σημειώσεις.

Ἐνταῦθα δεῖ σημειοῦσθαι πρῶτον, ὅτι τῶν ἀπλῶν φωνῶν τριπλῆ
 15 ἔστιν ἡ θεωρία· μία μὲν, καθὸ ἀπολελυμένως σημαίνουσι τὰ ἀπλᾶ νοή-
 ματα, καὶ αὕτη ἀνήκει τῷ βιβλίῳ τῶν Κατηγοριῶν· ἑτέρα κατὰ τὸν
 λόγον, καθὸ ἔστι ταῦτα μέρη τῆς ἀποφάνσεως, καὶ αὕτη ἀνήκει τῇ
 παρούσῃ πραγματείᾳ, καὶ διὰ τοῦτο παραδίδονται ἐνταῦθα ὑπὸ τῷ λόγῳ
 τοῦ ὀνοματος καὶ τοῦ ῥήματος, ὧν ἐκ τοῦ λόγου ἔστι τὸ σημαίνειν τι ἢ
 20 μετὰ χρόνον, ἢ ἄνευ χρόνου, καὶ ὅσα ἀνήκουσιν ἄλλα πρὸς τὸν λόγον
 τῶν λέξεων, καθὸ συνιστῶσι τὴν ἀπόφανσιν· τρίτη ἔστι καθὸ ἐξ αὐτῶν
 σύγκειται ἢ συνίσταται· ὁ συλλογισμὸς καὶ ἡ συλλογιστικὴ τάξις, καὶ οὕτω
 διορίζεται περὶ αὐτῶν ὑπὸ τῷ λόγῳ τῶν ὄρων ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέ-
 ρων ἀναλυτικῶν.

25 Δεύτερον, δεῖ σημειοῦσθαι διατί περὶ τῶν δύο τούτων μερῶν τοῦ
 λόγου πραγματεύεται ἐνταῦθα, καὶ δεῖ λέγειν ὅτι, σκοπὸν ἔχων περὶ τῆς
 ἀπλῆς ἀποφάνσεως πραγματεύεσθαι, ἀρκεῖται τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις ἐξ
 ὧν ἀναγκασίως ὁ ἀπλοῦς συνίσταται λόγος, ταῦτα δὲ εἰσι τὸ ὄνομα καὶ
 τὸ ῥῆμα· ἢ, ὀυνάμεθα λέγειν, ὅτι ταῦτα μόνον εἰσὶν ἀρχοειδῆ μέρη τοῦ
 30 λόγου, καὶ τούτοις συμπεριλαμβάνεται ἄλλα δύο, ὡσπερ αἱ ἀντωνυμῖαι
 μὲν τῷ ὀνόματι, αἱ δὲ μετοχαὶ τῷ ῥήματι, ἢ τρόπῳ τινὶ καὶ ἀμφοτέροις·
 τὰ δὲ λοιπὰ μᾶλλον εἰσι σύνδεσμοι τῶν μερῶν τοῦ λόγου τῶν ἀρχοειδῶν,
 f. 149^v σημαίνοντες | τὴν πρὸς ἀλληλα σχέσιν αὐτῶν, ὡσπερ οἱ ἦλοι καὶ τὰ τοι-
 αῦτα οὐκ εἰσὶ μέρη τῆς νηός, ἀλλὰ συναρμοστικὰ καὶ συνδετικὰ τῶν
 35 μερῶν αὐτῆς.

Ἔτι δεῖ σημειοῦσθαι, ὅτι τῆς ἀριθμήσεως τῶν μερῶν τοῦ ὑποκειμένου
 ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ ἀπλῶν μερῶν ἄρχεται καὶ πρόεισιν εἰς τὸ ὄλον,

καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν εἰδῶν εἰς τὰ γένη ἦγουν ἀπὸ τῆς καταφάσεως καὶ τῆς ἀποφάσεως εἰς τὴν ἀπόφανσιν, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὸν λόγον, ὅς ἐστι γένος τοῦ ἀποφαντικοῦ λόγου.

Ἔτι, τὰ μὲν εἰσι μόνον σημαντικά, ὡς τὰ γράμματα καὶ αἱ συλλαβαί· τὰ δὲ σημαντικά καὶ σημαντά, ὡς αἱ φωναί· τὰ δὲ μόνον σημαντά, ὡς τὰ πράγματα.

Ἔτι, ὁμοίωμα, νόημα καὶ πάθος εἰσι ταυτόν κατὰ τὸ πρᾶγμα, διαφέρουσι δὲ μόνον τῷ λόγῳ, ἐπὶ πάθος λέγεται πρὸς τὴν ψυχὴν, ἣν κινεῖ· ὁμοίωμα πρὸς τὸ πρᾶγμα, οὗτινος ἐστὶν εἰκὼν· νόημα καθ' ἑαυτό. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐν τῷ γράμματι· ὀνομάζει γὰρ τοῦτο τριχῶς ὁ Φιλόσοφος κατὰ τὴν τριπλὴν ταύτην ἀπόβλεψιν.

Ἔτι δεῖ σημειοῦσθαι, ὅτι τὸ νόημα ἢ ὁ νοῦς πολλοῖς τρόποις λαμβάνεται· ἓνα μὲν τρόπον, ὡς ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς τῆς λογικῆς· ἄλλον δὲ τρόπον, ὡς ἡ δύναμις αὐτῆς, ὡς ὅταν λέγωμεν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δυνάμεις εἶναι τὴν νοεράν, τὴν αἰσθητικὴν καὶ τὴν θρεπτικὴν· ἄλλον δὲ 15 τρόπον, ὡς ἡ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως, ὡς ἐν τῷ περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως βιβλίῳ λέγεται, ὅτι πᾶν τὸ νοεῖν ἡμῶν ἐστὶν ἐν τῷ συνεχεῖ καὶ τῷ χρόνῳ· ἄλλον δὲ τρόπον, τὸ αὐτὸ ὅπερ ἐστὶ τὸ πάθημα τῆς ψυχῆς, καὶ οὕτως ἐνταῦθα λαμβάνεται.

Ἔτι δεῖ σημειοῦσθαι περὶ τοῦ νοῦ, ὅτι διπλοῦς ἐστὶν· ὅτι εἰλικρινής, 20 οἶός ἐστιν ὁ θεῖος καὶ ὁ ἀγγελικός, καὶ ὁ τῆ φαντασία σύμμικτος, ὥσπερ ὁ ἀνθρώπινος· καὶ οὗτος αὐθις διπλοῦς· ὁ μὲν τις ἀπλοῦς, ὥσπερ ὁ νοῶν μίαν λέξιν μόνην, καὶ αὗτος οὐκ ἐστὶ τῆς ἀληθείας ἢ τοῦ ψεύδους· ὁ δὲ τις σύνθετος, ὡς ὁ νοῶν λόγον ἓνα ἢ πλείους, καὶ οὗτος αὐθις διχῶς· ὁ μὲν γὰρ ἐστὶν ἕξις τῶν ἀρχῶν, οἶον ὅτι πᾶν ὅλον μεῖζόν ἐστὶ τοῦ μέρους, 25 περὶ οὗ ἐν τῷ Προτέρῳ τῶν ὑστέρων λέγεται, ὅτι ὁ νοῦς ἐστὶ τῶν ἀρχῶν· ὁ δὲ ἐστὶ τῶν συμπερασμάτων, καὶ οὗτος ποτὲ μὲν ἀληθής, ποτὲ δὲ ψευδής λέγεται, περὶ οὗ λέγεται ἐν τῷ Περί ψυχῆς, ὅτι ὁ νοῦς τῶν ἀληθῶν ἐστὶ καὶ τῶν ψευδῶν.

Ἔτι δεῖ σημειοῦσθαι ὅπου φησὶν, ὅτι τὰ γραφόμενα· οὐ γὰρ εἶπε f. 150 γράμματα, ἢ συλλαβαί, ἀλλὰ τὰ γραφόμενα, διότι τὰ στοιχεῖα, καθὼ γράφονται, καταλαμβάνονται τῆ ὄψει· καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἐν τῷ Περί ψυχῆς λέγεται, ἡ ὄψις πλείους καὶ ἀληθεστέρως αἰτίας ἡμῖν δείκνυσιν ἢ τις ἄλλη τῶν αἰσθήσεων, διὰ τοῦτο εἶπε τὰ γράμματα, διότι τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ συλλαβαί μᾶλλον γινώσκονται ἐν τῷ γράμματι, τουτέστι 35 γεγραμμένα, ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ.

Ἔτι οὕτως δὲ οὐκ εἶπεν· αἱ φωναί, ἀλλά· τὰ ἐν τῇ φωνῇ, τουτέστι τὰ εἶδη τῆς φωνῆς· εἴρηται γὰρ ὅτι τῶν φωνῶν αἱ μὲν σημαί-

νοῦσι· φυσικῶς, αἱ δὲ κατὰ συνθήκην, περὶ ὧν νῦν σκοπεῖ, καὶ αἱ εἰσὶν ὡς ἐν γένει τῆ φωνῆ. Ἡ τὰ ἐν τῆ φωνῆ εἶπεν, ἤγουν τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα, περὶ ὧν ἔρει προσεχῶς, ἃ εἰσὶν ὀλικά μέρη τοῦ λόγου τοῦ σημαντικοῦ, καὶ ἐπομένως τῆς σημαντικῆς φωνῆς. Ταῦτα οὖν εἰσὶν ἐν τῆ φωνῆ, ὡς μέρη ἐν ὄλῳ.

Ἔτι δεῖ ζητεῖν διατί ἐν τῆ ἀπαριθμήσει τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ οὐκ ἐμνήσθη καὶ τῆς φωνῆς· καὶ δεῖ λέγειν ὅτι ἡ φωνή, φυσικόν τι οὔσα, ἀνίκει μάλλον πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας, ὡς ἐν τῷ τρίτῳ Περὶ ψυχῆς καὶ ἐν τῷ ἐσχάτῳ τοῦ Περὶ ζώων γενέσεως· ὅθεν οὐδὲ χωρίως ἐστὶ γένος τοῦ λόγου, ἀλλὰ λαμβάνεται πρὸς τὴν τοῦ λόγου σύστασιν, ὡσπερ τὰ φυσικὰ πράγματα πρὸς τὴν σύστασιν τῶν τεχνητῶν.

Ἰστέον δὲ ὅτι τὰ πράγματα αἰτιά εἰσι τῶν ἐν τῆ ψυχῇ παθημάτων καὶ πρότερα· τὸ γὰρ πάθημά ἐστὶν ἐκ τῆς ἐντυπώσεως τοῦ ποιούντος πρὸς τὸ πάσχον καὶ δεχόμενον, καὶ διὰ τοῦτο τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς, ὁμοιοτήτες τινες ὄντα τῶν πραγμάτων, ἐκ τῶν πραγμάτων εἰσὶν. Καὶ εἰ μὲν μόνωτης ἦν ὁ ἄνθρωπος, ἤρκεσεν ἂν αὐτῷ συμμορφοῦσθαι τοῖς πράγμασι· διὰ τῶν τῆς ψυχῆς παθημάτων, ὥστε διὰ τῶν τοιούτων παθημάτων τὴν τῶν πραγμάτων γνῶσιν ἔχειν καὶ χρῆσθαι· ἀλλὰ διὰ τὸ κοινωνικὸν αὐτὸν εἶναι καὶ πολιτικόν, ἐδέησε τῶν φωνῶν τῶν σημαντικῶν πρὸς κοινωνίαν τῶν ἐν αὐτοῖς παθημάτων· ὅθεν οἱ διαφοροὺς ἔχοντες γλώττας οὐ δύνανται καλῶς κοινωνεῖν ἀλλήλοις. Καὶ πάλιν εἰ τῆ αἰσθητικῆ μόνον ἐχρήστο γνῶσει, ἦτις τέτακται πρὸς τόδε καὶ τὸ νῦν, ἤρκει ἂν πρὸς τὴν κοινωνίαν τῶν τῆς ψυχῆς συλλήψεων τε καὶ νοημάτων ἢ σημαντικῆ φωνῆ· ἐπεὶ δὲ χρῆται καὶ τῆ νοερᾶ γνῶσει, ἦτις ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦδε καὶ νῦν καὶ θεωρεῖ περὶ τῶν διεστώτων καὶ τόπῳ καὶ τρόπῳ καὶ χρόνῳ, f. 150^v ἐδέησε, πρὸς τὸ φανεροῦν τὰ νοήματα τοῖς τε | τόπῳ διεστηκόσι καὶ τοῖς ἐσομένοισι μετὰ ταῦτα, τῆς τῶν γραμμάτων χρήσεως.

Ἰστέον δὲ ὅτι τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς διχῶς λέγονται· αἱ τε αἰσθητικαὶ ὀρέξεις καὶ διαθέσεις, οἷον ὀργή καὶ χαρὰ καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ αἱ τοῦ νοῦ συλλήψεις, αἱ δὲ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων καὶ τοῦ λόγου σημαίνοντα· οὐ γὰρ ἀμέσως τὰ ὀνόματα σημαίνουσι τὸ πρᾶγμα, ὡς οἱ Πλατωνικοὶ ἐτίθεντο, λέγοντες ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ ἄνθρωπος σημαίνει αὐτὴν τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου τὴν κεχωρισμένην· ἀλλὰ σημαίνουσιν αὐτὸ διὰ μέσων τῶν νοημάτων εἴτουν τῶν τοῦ νοῦ συλλήψεων ἢ παθημάτων, ἃ ἐγλοῦσι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐξ ἀφαιρέσεως τῶν μερικῶν ὡς ὁμοιοτήτες τινες αὐτῶν ἐν τῷ νῷ συνιστάμενά τε καὶ τυπούμενα.

2-5 Ἡ τὰ ἐν — ἐν ὄλῳ en marge A 26 καὶ χρόνῳ om A, en interligne après τόπῳ dans C

Διὸ καὶ τινες εἶπον τοῦτο τὸ βιβλίον μὴ εἶναι γνήσιον τοῦ Ἀριστοτέλους, μὴ εἰωθότος αὐτοῦ τὰς τοῦ νοῦ συλλήψεις, παθήματα καλεῖν ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ μόνον τὰς διαθέσεις ἐκείνας· ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀληθές· ἐν γὰρ τῇ Περὶ ψυχῆς πάθη καλεῖ πάσας τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας· ὅθεν καὶ αὐτὴ ἢ τοῦ νοῦ σύλληψις πάθος δύναται λέγεσθαι, ἢ διότι τὸ νοεῖν ἡμῶν οὐκ ἔστιν ἄνευ φαντάσματος, τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἄνευ σωματικοῦ πάθους, ὅθεν καὶ τὸ φανταστικὸν ὁ Φιλόσοφος ἐν τῷ τρίτῳ Περὶ ψυχῆς καλεῖ παθητικὸν νοῦν· ἢ διότι, καθὼ σημαίνει τὸ πάθημα καὶ τὸ πάθος πρόσληψιν τινα ἐν τῷ πάσχοντι, καὶ τὸ νοεῖν αὐτῷ τῷ παθητικῷ νῷ πάσχειν τί ἐστιν, ὡς ἐν τῷ τρίτῳ Περὶ ψυχῆς λέγεται. Καλεῖ δὲ μᾶλλον αὐτὰ 10 παθήματα ἢ νοήματα, διότι ἢ σημασία τῶν φωνῶν ἀναφέρεται πρὸς τὴν τοῦ νοῦ σύλληψιν, καθὼ ἢ τοιαύτη γίνεται σύλληψις ἐκ τῶν πραγμάτων κατὰ τινα ἐντυπώσεως ἢ παθήσεως τρόπον.

*Ἐτι εἰδέναι δεῖ ὅτι, ἔτε λέγει τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς εἶναι παρὰ πᾶσι τὰ αὐτὰ, νοεῖ τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς εἶναι ταῦτα οὐ κατὰ τὴν ταυτότητα 15 τῆς συλλήψεως τῆς ψυχῆς ὅσον πρὸς τὴν φωνήν, ὅτι μιᾶς φωνῆς μία ἐστὶ σύλληψις, αἱ δὲ φωναὶ εἰσι παρὰ διαφόροις διάφοροι· ἀλλὰ κατὰ τὴν ταυτότητα τῶν συλλήψεων τῆς ψυχῆς ὅσον πρὸς τὰ πράγματα, ἅτινα παρὰ πᾶσιν εἶναι λέγει ὁμοίως τὰ αὐτὰ. Εἰ δὲ τις ἀντιτιθεῖται περὶ τῶν διαφορῶν δοξῶν, ἅς περὶ τῶν πραγμάτων τῶν αὐτῶν οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν, 20 ἀποκρινόμεθα, ὅτι περὶ τῶν ἀπλῶν νοημάτων φησὶν ἐνταῦθα, οὐ περὶ f. 151 τῶν συμπεπλεγμένων, ἐν οἷς ἐστὶ τὸ ἀληθές καὶ τὸ ψεῦδος· περὶ ταῦτα γὰρ καὶ αἱ διάφοροι δόξαι συνίστανται, οὐ περὶ τὰ ἀπλά· περὶ γὰρ τοῦ λίθου, ὅτι λίθος ἐστίν, τὴν αὐτὴν ἐννοίαν πάντες ἔχομεν, ὡσπερ καὶ αὐτὸς ὁ λίθος ὁ αὐτός ἐστὶ τε καθ' αὐτὸν καὶ πᾶσι πρὸς νόησιν πρόκειται. 25

*Ἐτι, ὅπου φησὶ περὶ σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν εἶναι τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθές, δεῖ νοεῖν ὅτι τὰ πράγματα διὰ τοῦ ἰδίου εἶδους ὁμοιοῦνται τῇ θεῖα τέχνῃ, ἐν ἣ ἰδρυται ἢ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια ὡς ἐν αἰτίᾳ· διὸ καὶ ὁ Φιλόσοφος, ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Φυσικῆς, τὸ εἶδος τῶν φυσικῶν θεῖόν τι καλεῖ. Τὸ τοίνυν τὴν τοιαύτην σχέσιν τῆς ὁμοιότητος γινώσκειν οὐδὲν 30 ἕτερόν ἐστιν ἢ κρίνειν, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἢ οὐκ ἔχει, ὅπερ ἐστὶ τὸ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν· καὶ διὰ τοῦτο ὁ νοῦς οὐ γινώσκει τὴν ἀλήθειαν εἰ μὴ τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν διὰ τῆς ἰδίας κρίσεως, ἦτις, συμφωνοῦσα μὲν τοῖς πράγμασιν, ἐστὶν ἀληθής, ὡς ἔταν ὁ νοῦς κρίνη τὸ πρᾶγμα εἶναι ὅπερ ἐστίν, ἢ μὴ εἶναι ὅπερ οὐκ ἔστιν· διαφωνοῦσα δὲ τῷ 35 πράγματι, ψευδής ἐστίν, ὡς ὅταν κρίνη μὴ εἶναι τὸ ὄν, ἢ εἶναι τὸ μὴ ὄν. Λέγει τοίνυν εἶναι τὸ ἀληθές καὶ τὸ ψεῦδος περὶ τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν διαίρεσιν, ἢ τὴν ἀναφορὰν τοῦ πράγματος πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν καὶ

τὴν ἀπ' ἐκείνης διαίρεσιν, καὶ τότε νοεῖται, ὅτι περὶ τὴν σύνθεσιν ἐστὶν ἢ ἀλήθεια, καὶ περὶ τὴν διαίρεσιν τὸ ψεῦδος· ἢ σύνθεσιν λέγει τὴν κατάφασιν, καὶ τὴν ἀπόφασιν διαίρεσιν, ὅσον πρὸς τὰ τούτων μέρη· ἢ γὰρ κατάφασις συνάπτει καὶ συντίθῃσι τὸ κατηγορούμενον τῷ ὑποκειμένῳ, ἢ δὲ ἀπόφασις διαιρεῖ· ἢ σύνθεσιν λέγει τὴν δευτέραν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, ἢ δουλεύει· ἢ συμπεπλεγμένη φωνή, περὶ ἧς δὴ ἢ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος συνίσταται, ὅσον τε ἐν νοήμασιν ἀνήκει· καὶ ὅσον ἐν λόγοις. Λέγει δὲ καὶ διαίρεσιν τὴν αὐτὴν, ὡς περὶ τὸ σύνθετον, καὶ τῆς συνθέσεως καὶ τῆς διαίρεσεως θεωρουμένης κατὰ ἄλλην καὶ ἄλλην ἀπόβλεψιν τὴν ἀπὸ
10 τῶν ἀπλῶν καὶ ἐπὶ τὰ ἀπλά.

Leçon II.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Ὄνομα μὲν οὖν ἐστὶ.

Προσημασάμενος ὁ Φιλόσοφος καὶ θεῖς μὲν τὸν αὐτοῦ σκοπὸν ἐν τῷ
f. 151^v παρόντι βιβλίῳ, θηρεύσας δὲ ἅμα καὶ τὰ | μέρη τῶν ὀρισμῶν, οὗς ἀπο-
δῶκε· τοῖς μέρεσι τῆς ἀποφάνσεως, ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἐπεξεργάζεται περὶ
αὐτῶν τῶν μερῶν ἢ ἀρχῶν τῆς ἀποφάνσεως ἡγουν περὶ τῶν δύο ὑλικῶν
ἀρχῶν, τούτεστι τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ῥήματος· εἶτα περὶ τῶν εἰδικῶν.
Ἀλλὰ νῦν πρῶτον λέγει περὶ τῆς ὑλικῆς ἀρχῆς, ἣτις ἐστὶ τὸ ὄνομα. Περὶ
20 τοῦτο δὲ δύο ποιεῖ· πρῶτον μὲν γὰρ ὀρίζεται τὸ ὄνομα· δεύτερον, ἀπο-
σκευάζεται τινα ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ὀνόματος, ἅπερ οὐκ εἰσὶν ὀνόματα,
ἐν τῷ· „Τὸ δὲ οὐκ ἄνθρωπος.“ Τὸ πρῶτον πάλιν διαιρεῖται εἰς δύο·
πρῶτον, ὀρίζεται τὸ ὄνομα· δεύτερον, ἐξηγεῖται τὸν ὀρισμὸν, ὅπῃταν λέγῃ·
„Ἐν γὰρ τῷ κάλλιπος.“ Καὶ τὸ δεύτερον πάλιν διαιρεῖται εἰς δύο·
25 πρῶτον γὰρ ἐξηγεῖται ἐν μέρος τοῦ ὀρισμοῦ· δεύτερον, ἐξηγεῖται ἕτερον
μέρος. Τὸ πρῶτον διαιρεῖται εἰς δύο· πρῶτον μὲν γὰρ ἐξηγεῖται τὸ μέρος
ἐκεῖνο τοῦ ὀρισμοῦ· δεύτερον, ἐμπίπτει εἰς τὸ παραβαλεῖν τὰ μέρη τοῦ
ἀπλοῦ ὀνόματος πρὸς τὰ μέρη τοῦ συνθετοῦ ὀνόματος. Τότε ἀκολουθεῖ
ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἀφίστησι τινα ἀπὸ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ὀνόματος, καὶ
30 διαιρεῖται εἰς δύο· πρῶτον μὲν γὰρ ἀφίστησι τὰ ἀόριστα ὀνόματα· δεύ-
τερον, τὰ πλάγια, ἃ καλεῖ πτώσεις ὀνόματος. Εἰδικῶς δὲ πρὸς ταῦτα
τούτῳ τῷ τρόπῳ προχωρεῖ· ἅμα δὲ σημειώσομεθα καὶ τὰ σημειώσεως ἄξια.
Πρῶτον, τίθῃσι τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὀνόματος, λέγων ὄνομα εἶνα· φωνὴν
σημαντικὴν κατὰ συνθήκην ἄνευ χρόνου, ἣς μηδὲν μέρος ἐστὶ σημαντικόν
35 κεχωρισμένον.

Ὅπου δεῖ εἰδέναι, ὅτι ἢ φωνὴ διχῶς δύναται θεωρεῖσθαι· ἓνα μὲν